

**Noardlike
Fryske
Wâlden**

jaarverslag | 2013

Vooraf

Grutsk, oftewel trots zijn wij op de resultaten die wij met onze leden en onze vereniging in het jaar 2013 geboekt hebben. Het agrarisch natuur- en landschapsbeheer bevond zich in een stormachtige jaar. De collectieve werking in het nieuwe agrarisch natuurbeheer heeft in 2013 voortgang geboekt. Onze ervaringen en kennis vanuit de pilot voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) hebben wij ruimhartig gedeeld en is geïmplementeerd in het landelijk beleid. De vereniging Noardlike Fryske Wâlden (NFW) heeft laten zien dat vanuit samenwerking in en met het gebied groei mogelijk is. Groei in het proces, je leert elkaar kennen en weet elkaar beter te vinden in de samenwerking en groei in concrete resultaten in het veld.

Een paar voorbeelden: vrijwillig strokenbeheer voor jonge weidevogels, de aanleg van nieuwe plasdrasplaatsen of het actief onderhouden van een poel. Allemaal voorbeelden dat woorden omgezet worden in daden bij de leden, daden die er toe doen in het veld voor de flora en fauna. Deze samenwerking is ook in de toekomst noodzakelijk. Het nieuwe agrarisch natuurbeheer met de uitvoering vanuit een collectief, vraagt ook een behoorlijke samenwerking in het gebied. Gelukkig hebben wij de afgelopen jaren steeds hard gewerkt om dat gebiedsproces gestalte te geven. We vinden het jammer dat het ganzenakkoord van de baan is. Er wordt nu mede door BoerenNatuur gewerkt aan een Fries ganzenakkoord. Hierin denken wij actief mee.

Opmerkelijk is daarnaast dat wij in 2013 in het kringloopproces een grote sprong voorwaarts hebben gemaakt. Wij zijn hier blij mee, temeer omdat de NFW lange tijd alleen in dit proces zat. Des te belangrijker is dat de kringlooplandbouw nu ook opgepikt wordt door marktpartijen. De kringloop zal nu en in de toekomst een belangrijk instrument zijn in de agrarische bedrijfsvoering. Rondom dit thema zijn studiegroepen opgezet en veel informatiebijeenkomsten in ons gebied geweest.

In 2013 is er een begin gemaakt met het ontwikkelen van de groenblauwe diensten in samenwerking met Wetterskip Fryslân. Een belangrijk onderdeel voor het maken van de gebiedsofferte voor 2016. Voor de vereniging is 2013 een goed jaar geweest. Met dank aan de leden, bestuurders, algemeen secretaris, bureaumedewerkers, schouwcommissieleden, beheerregisseurs, projectleiders, Raad van Advies en andere betrokkenen die er hard aan hebben gewerkt.

Namens het bestuur en medewerkers wens ik u veel leesplezier toe!

Douwe Hoogland, voorzitter
Februari 2014

Waar staan we voor?

De vereniging Noardlike Fryske Wâlden (NFW) is een koepel van zes agrarische natuurverenigingen in vijf gemeenten met ruim duizend leden. De vereniging heeft zowel agrarische als particuliere leden. De NFW streeft naar een gebiedsgerichte vitale landbouw die vervlochten is met het cultuurhistorische landschap met bijbehorende natuurwaarden. De vereniging zet zich in voor 7.500 hectare collectief weidevogelbeheer, 1.650 kilometer landschapsbeheer van houtwallen en elzensingels, 4000 hectare ganzenfoerageergebied, 700 hectare botanisch beheer en honderden pingo's en dobben in een werkgebied van 50.000 hectare.

Een professioneel bureau in Burgum ontzorgt de leden door alle administratieve handelingen voor het agrarisch natuurbeheer uit te voeren. Voor de leden en de omgeving worden daarnaast projecten ontwikkeld met externe projectleiders. Door jarenlange ervaring is de NFW een gewilde partner voor praktijkonderzoek, bijvoorbeeld voor universiteiten, Wetterskip Fryslân en het Rijk.

De NFW werkt sinds 2005 aan een intentieverklaring met werkprogramma die is afgesloten met overheden en gebiedsorganisaties. Op het gebied van de thema's Natuur & Landschap, Weidevogels & Ganzen, Landbouw, Milieu & Water, Cultuurhistorie & Archeologie en Communicatie wordt integraal ingezet op innovaties, kansen en ontwikkelingen. Op basis van samenwerking vervult de NFW van onderop haar rol als gebiedspartner in het gebied.

De NFW in perspectief

De NFW heeft als streven om van onderop in te spelen op en invloed uit te oefenen op beleid. De pilot voor het GLB bood de NFW de kans een zelfsturingssystematiek te ontwikkelen. Landelijk is hierover afgestemd met LTO, de Koepels voor Agrarisch Natuurbeheer en de GLB-pilots en provinciaal met de provincie Fryslân, LTO Noord, Friese Milieufederatie en andere gebiedspartners. Met samenwerking en vertrouwen aan de basis, kan met de systematiek van de 'voorkeur' en 'achterkeur' concreet en flexibel invulling gegeven worden aan het gebiedspartnerschap door een collectief van agrariërs. Het collectief als eindbegunstigde zal landelijk worden uitgerold door Stichting SCAN waarin BoerenNatuur is vertegenwoordigd. Voor de vorming van

collectieven heeft de NFW met al haar buurverenigingen verkennende gesprekken gevoerd. De zelfsturingssystematiek biedt ook een kapstok om andere gebiedsafspraken te maken met andere gebiedspartners. Met Wetterskip Fryslân wordt daarom een gebiedsofferte voor blauwe diensten uitgewerkt en met LTO Noord worden de mogelijkheden om het Delta Plan Agrarisch Waterbeheer collectief te organiseren opgepakt. Bestuurders van de plaatselijke LTO-afdelingen zijn vertegenwoordigd in het merendeel van de besturen van de NFW-verenigingen. Daarnaast vinden periodieke overleggen plaats met de afdelingsvoorzitters.

Rond het agrarisch natuurbeheer fungeert de NFW als sparringpartner met zowel praktijk als theoretische kennis voor provincie Fryslân en de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. Door het inbrengen van gebiedsspecifieke en thematische kennis vervult de NFW dezelfde functie binnen het Streekhûs Noardeast Fryslân. De NFW heeft zitting in twee themagroepen van het Agenda Netwerk Noordoost (ANNO) en legt zo de brug naar Landbouw, Natuur en Landschap. Voor de promotie werkt de NFW samen met de 'Dwaande' marketingcampagne van Noordoost-Friesland, de Kruidhof, Wâldpyk, Brommels en de Friese Wouden. De NFW promoot de parel het Nationaal landschap. De NFW is samen met provincie Fryslân trekker van de Stuurgroep Nationaal Landschap. In de Stuurgroep worden de gebiedsoverschrijdende groene en blauwe thema's besproken. In 2013 is geconcludeerd dat ingezet wordt om de Stuurgroep Nationaal Landschap te laten integreren in ANNO. De groene en blauwe thema's zullen daarvoor een prominente plek krijgen binnen ANNO.

De NFW werkt samen met het onderwijs, door studieprojecten mee te begeleiden, in afstemming met de Kenniswerkplaats. Daarnaast verzorgt de NFW gastcolleges op van Hall Larenstein en ontvangt ze veel groepen studenten in het gebied. De NFW was ook in 2013 een onderzoeksgebied voor de WUR/Alterra. De NFW participeert actief binnen het landelijke Servicenet. Verder wordt gezamenlijk met Friesland Campina, het Wereld Natuurfonds, de Rabobank en de ANV's Gagelvenne en Idzegea de mogelijkheden van een biodiverse zuivelketen verkend.

Verenigingsactiviteiten

In 2013 was bureau NFW actief voor 1023 leden. Bureau NFW ondersteunt leden op het gebied van het aanvragen van een beheervergoeding via het Subsidiestelsel Natuur- en Landschap. Daarnaast ondersteunt het bureau projectleiders bij administratieve werkzaamheden voor de diverse projecten. 2013 stond voor een groot deel in het

teken van de pilot voor het GLB. De te verrichten werkzaamheden voor de nieuwe zelfsturingssystematiek zijn allemaal uitgedacht, getest en geëvalueerd met het bureau.

Ook dit jaar heeft het bureau daarnaast de volgende taken uitgevoerd: telefonische helpdesk, verwerking en bezwaren betaalbeschikkingen, ondersteuning betaalverzoeken in de Gecombineerde Data Inwinning (GDI), opstellen Collectief Beheerplan 2014 en intekenen weidevogelbeheer in portaal Natuur- en Landschap (toolkit), aanmaken en verwerken stippenkaarten, aanvragen ruige mestmeldingen en verwerken lastminutebeheer. Dit laatste was een groot succes in 2013. Daarnaast verzorgde de vereniging de direct te betalen diensten: het indienen van de GDI en overdrachten.

Ook de verdere ontwikkeling van de organisatie had weer de aandacht. Aan het handboek is verder gewerkt. De website is technisch verbeterd. De medewerkers zijn getraind in de werking van de website, de toolkit en administratieve verwerking met GIS. Aan het einde van het jaar is veel tijd gaan zitten in het digitaal aanvragen van landschapselementen voor SNL in de toolkit. Het systeem werkte niet optimaal voor lijnelementen.

Enkele cijfers en activiteiten van 2013

- Het bestuur, dat de onderliggende ANV's vertegenwoordigt, vergaderde twaalf keer en organiseerde twee algemene ledenvergaderingen om uitgebreider met onderliggende besturen te communiceren.
- Er werkten vier bureaumedewerkers. Vier medewerkers ondersteunden het bureau vanuit een flexpoule. Drie jeugdigen van de vrijwilligerspoule verrichtten werkzaamheden.
- De algemeen secretaris zorgde voor bestuursondersteuning, aansturing van het bureau en de externe activiteiten.
- Vijf projectleiders waren structureel werkzaam aan diverse projecten.
- Twintig leden participeerden in de schouwcommissie en bezochten leden met een adviesbezoek, daarnaast waren negentien beheerregisseurs en een overall beheerregisseur actief voor het weidevogelbeheer.
- Zes interne werkgroepen, penningmeesters, bureaumedewerkers, beheerregisseurs, schouwcommissie, werkgroep communicatie en werkgroep innovatie vergaderden meerdere malen. Een notulist zorgde voor de verslagen. Leden participeerden ook in de vijf themagroepen onder het werkprogramma.
- Een externe communicatieadviseur en vormgever ondersteunden de vereniging.
- De Raad van Advies is een keer bij elkaar geweest.
- Er waren zeven donateurs.
- Er zijn vier nieuwsbrieven verstuurd, per post naar leden en per e-mail naar relaties en vijftien persberichten verzonden.

Projecten

Kringlopen sluiten

2013 is het omslagjaar waarin kringloopboeren van niche naar mainstream is overgegaan. De NFW heeft zich onverminderd ingezet voor kennisverspreiding rond kringlopen sluiten. Binnen het project 'Duurzaam Boer Blijven in Friesland' is een nieuwe studiegroep gestart, waarmee eitwithoudende gewassen zijn geteeld en bedrijfsgegevens zijn uitgewisseld. Gezamenlijk met de Vereniging voor Boer en Milieu is een ontheffingverzoek ingediend om wederom een ontheffing voor het bovengronds uitrijden te krijgen. De staatssecretaris heeft dit verzoek in februari 2014 ingewilligd. In 2014 zal de NFW aan de slag met het verzamelen van duurzaamheidscijfers.

Energie uit Hout

Een projectvoorstel voor de realisatie en uitrol van het concept Energie uit Hout is goedgekeurd. Het gaat om de voorbereiding en uitvoering van het mechanisch oogsten van 32,5 kilometer elzensingel en dykswâl. Dit alles in afstemming met een klankbordgroep van actieve deelnemende leden. Het moet een aanpak voor en door leden worden. Ook de verdere marktverkenning en gebiedskringloop wordt opgepakt. Waarna het concept stapsgewijs uitgerold wordt naar alle leden van de NFW.

Skjin en Energjy Neutraal

Het project Skjin en Energjy Neutraal, waarin aan leden één totaalpakket aangeboden werd van asbestsanering, dakrenovatie en het plaatsen van een geschikt zonnestelsel, is in 2013 afgerond. De NFW heeft een visie opgesteld hoe ze verder wil werken op het gebied van energie onder andere met de Ondernemersvereniging Noordoost Friesland.

Pilot flexibel weidevogelbeheer en extensief weiden

Vanuit de pilot voor het GLB is een proef met flexibel weidevogelbeheer en extensief weiden uitgetest. Flexibel beheer zorgt niet alleen voor beheer op de juist plek voor de jonge vogels, maar ook voor beheergeld op de juiste plek. Het is arbeidsintensiever omdat het moment van maaien in het veld moet worden bepaald. Het is goedkoper omdat percelen uitgesteld maaien zonder pullen niet meer voorkomen. De omgang met bemesting is een aandachtspunt. Weiden is positief voor jonge pullen. De proef kon echter de meerwaarde niet goed vaststellen. Pullen werden aangetrokken door de in de buurt liggende plasdras.

Informatiepunten Noardlike Fryske Wâlden

De NFW heeft in samenwerking met Staatsbosbeheer de Falkplankaart afgebeeld als tafelbladpaneel op elf picknickbanken. Op een interactieve wijze wordt inzicht gegeven aan de diversiteit van de bijzondere plekken en ondernemingen in de Noardlike Fryske Wâlden die interessant zijn voor bezoekers en bewoners. De picknickbanken worden in 2014 door een fietskaart aan elkaar verbonden.

Project Jeugdeducatie en de Wâldpykbokaal

Het jeugdeducatieproject was in 2013 een groot feest. 974 leerlingen van de groepen 7 en 8 bezochten 29 boerenbedrijven in de NFW. Naast een compleet lesprogramma op school konden de leerlingen een dag in de praktijk kennis maken met het landschapsonderhoud. De kennis werd onderling gemeten bij de strijd om de Wâldpykbokaal. Een scholenstrijd met medewerking van de gebiedsgedeputeerde en wethouders van de betrokken gemeenten.

Monitoring biodiversiteit

Het onderzoek naar de biodiversiteit van de flora en fauna in de NFW is in 2013 afgerond. Dit gezamenlijke project tussen Landschapsbeheer Friesland, Altenburg & Wymenga en de NFW leidt tot waardevolle inzichten. Het gebied blijkt belangrijk voor de tweekleurige vleermuis en herbergt een grotere dan gemiddeld populatie gekraagde roodstaarten. Ook de spotvogel waardeert het typische coulisselandschap als leefgebied. Een bewijs dat het instandhouding van een uniek biotoop samen kan gaan met een vitale agrarisch sector.

Samenwerking

De NFW zoekt niet alleen de samenwerking bij het vormen van nieuw beleid. Ook werkt de NFW concreet samen in de uitvoering van projecten, het organiseren van activiteiten in het gebied en het uitwisselen van kennis en uitvoeren van beheer. Daarnaast toont de vereniging haar gezicht op verschillende evenementen.

Ook dit jaar werden de landerijen en erven van onze leden weer opengesteld voor wandelaars van de Kennedymars en de Swaddekuier. De vereniging werkte daarnaast samen met Brommels, presenteerde zich op de Friese Ambassade in Den Haag, op de Raden en Staten bijeenkomst, het evenement Oars in Burgum, de historische markt in Buitenpost en het tweehonderd jarig bestaan van de Vereniging van Compagnons in Rottevalle.

Studenten van Wageningen UR, Van Hall Larenstein en Nordwin hebben onze leden bezocht voor een bedrijfsexcursie. Het in de praktijk brengen van integraal duurzaam boeren was steevast het onderwerp van gesprek.

Concreet zichtbaar wordt de samenwerking ook binnen het collectieve weidevogelbeheer. Niet alleen voor het opstellen van het plan, maar ook bij de uitvoering in het veld, zoekt de NFW actief de samenwerking met andere gebiedspartijen op, zoals Staatsbosbeheer, vogelwachten, Wetterskip Fryslân en Wildbeheereenheden.

Ledenbetrokkenheid

De NFW telt 1023 leden, waarvan 297 leden actief aan weidevogelbeheer, 719 leden actief aan landschapsbeheer of botanisch beheer en 53 leden actief aan ganzenbeheer doen.

Activiteiten en feiten

- Er zijn meerdere excursies en werkbezoeken verzorgd.
- Er is internationaal bezoek ontvangen uit Italië en Frankrijk.
- Secretaris Generaal EZ mevrouw Burger heeft de NFW een bezoek gebracht.
- Er zijn drie ambassadeurs voor de vereniging aangetrokken: Gerrit Hiemstra, Ronnie Pander en Joop Atsma
- Er is gestart met de realisatie van een Streekpad 'Noardlike Fryske Wâlden' dat aansluiting zal vinden op het Lange-Afstand-Wandelnetwerk in Nederland.
- Er is een weidevogelbord ontworpen, dat navolging bij de andere mozaïeken krijgt.
- Er zijn vijf landschapsexcursies georganiseerd met deelname van 88 leden.
- Dertien leden vulden met studenten de kringloopwijzer in en namen deel aan keukentafelgesprekken.
- 91 leden participeren in de pilot GLB.
- 28 leden participeren in Duurzaam Boer Blijven Friesland.
- 39 schoolklassen met totaal 974 basisschoolkinderen bezochten 29 agrarisch bedrijven.
- Bij achttien leden is een reguliere schouw uitgevoerd.
- Bij de GLB pilot deelnemers is ook geschouwd.
- Er is een groep vaste excursiebedrijven samengesteld.
- Er liepen 1140 aanvragen voor het SNL. Daarnaast liepen er ook nog oude PSAN-contracten.
- 37 leden kregen in 2013 een Woudencertificaat voor 2012 uitgereikt.

Blik op 2014

De koers voor het nieuwe agrarische natuurbeheer met collectieven als eindbegunstigde is ingezet. Het jaar 2014 zal door provincies benut worden om een doelenkader op te stellen voor het nieuwe Natuurbeheerplan. Dit wordt het kader voor de gebiedsofferte die medio 2015 ingediend moet worden. Bovendien zet de provincie koers naar meer kwaliteit in plaats van kwantiteit op het gebied van agrarisch natuurbeheer. Hierop moet een passend antwoord vanuit de collectieven komen.

Verduurzaming van de bedrijfsvoering zal in 2014 centraal staan nu ook marktpartijen dit oppakken. Kringloopboeren, biodiversiteit en waterbeheer zijn antwoorden op die verduurzaming, waarmee de landbouw kan aantonen dat ze in balans boert met haar omgeving. De NFW zet in op een vitale landbouw in haar gebied, die vervlochten is met de natuur- en landschap. 2014 zal ze volop benutten om de positie van haar leden en daarmee die van de vereniging toekomstbestendig te maken. Dit betekent blijvend werken aan kwaliteitsverbetering en verdere professionalisering, op het erf, in het veld, op het bureau en in het bestuur. Specifiek zal de NFW zich richten op:

- Kennisverspreiding via de beheerregisseurs, schouwcommissie, nieuwsbrieven en informatiebijeenkomsten.
- Verdere professionalisering gericht op een gecertificeerd collectief.
- Europese bekendheid geven aan het gebied en de zelfregulering mogelijkheden via symposia.
- Voortrekkersrol oppakken om samenwerking tussen de Friese collega collectieven te organiseren.
- Het verkennen om als ondersteunend bureau voor college collectieven te gaan werken.
- Concreet uitvoeringspartner worden voor groenblauwe thema's vanuit het Streekhûs Noardeast Fryslân.
- Invulling geven aan de verduurzaming door: het meewerken aan het sluitend maken van kringlopen, het mee ontwikkelen van een duurzame zuivelketen, het koppelen van beheeractiviteiten aan de aanwezigheid van biodiversiteit en de integratie van wateropgaven.
- Nieuwe verdienmodellen en deze in 2014 door te zetten tot concrete producten, kansrijk daarvoor zijn 'Valuta voor Veen', adoptie van landschap en een streekrekening.
- De NFW bekendheid geven o.a. door de inzet van ambassadeurs en het verspreiden van onze visie.

Collectief weidevogelbeheer

Afgelopen seizoen zijn er in totaal 5057 grutto's, Kievieten, scholeksters en tureluurs geteld in de weidevogelmozaïeken van de NFW. Dit is een stijging in aantal ten opzichte van het jaar daarvoor. Op basis van het totaal aantal broedparen over alle mozaïeken laten de scholekster en grutto een lichte stijging en de Kieviet en tureluur een lichte daling zien ten opzichte van 2012. Er is een ledenbijeenkomst georganiseerd om te komen tot een kwaliteitsslag. De weidevogel-app waarmee broedparen op de smartphone kunnen worden gemeld, is actief uitgetest. Er is dit jaar gewerkt aan een wetenschappelijke publicatie over de weidevogelresultaten. De publicatie wordt in 2014 verspreid.

Landschapsbeheer

Het landschap in de NFW is Europees gezien uniek. Het besloten coulisselandschap herbergt veel bijzondere flora en fauna in de struik-, kruid- en boomlagen. Zo nestelde dit jaar een paartje grauwe klauwier in het gebied. In 2014 zal een symposium rond de biodiversiteit van het coulisselandschap worden georganiseerd en wordt een link gelegd tussen het voorkomen van biodiversiteit en de uitvoering van beheerwerkzaamheden. Daarnaast is een visie opgesteld om regie, beleid en uitvoering van het landschapsbeheer in het gebied opnieuw vorm te geven om zo te komen tot meer kwaliteit.

NFW in het nieuws

Zowel lokaal als nationaal kwam de NFW in het nieuws. De media hebben vijftien persberichten geplaatst die door de NFW zijn verstuurd. De NFW heeft gepleit voor het bovengronds uitrijden van mest (januari) en het inzetten van meer plasdrasgebieden in weidevogelmozaïeken (februari). Over het landschapsonderhoud van honderden kilometer singels heeft de NFW ook bericht (maart). Daarnaast heeft de NFW de media geïnformeerd over de onthulling van picknickbanken (mei), haar visie gegeven op het rapport over agrarisch natuurbeheer (mei), het eerste weidevogelbord (mei), open boerderijen voor de Swaddekuier (juni) en medewerking aan een mestruikerij (juni). Na de zomer zijn persberichten verzonden over een infoavond over het wijzigende landschapsbeheer (augustus), een oproep om beheercontracten af te sluiten (september), een excursie voor studenten over kringloopboeren (september), schooljeugd voor het jeugdeducatieproject (oktober), een rondetafelbijeenkomst voor kringlooplandbouw (oktober) en de uitreiking van Woudencertificaten (oktober). Tot slot heeft de media het persbericht over twee informatiefilms van de NFW opgepikt (november). Deze informatiefilms zijn te zien op www.youtube.com/user/NFWalden.